Geography and Tourism Planning quarterly

Online ISSN:

Journal Homepage: https://gtp.khu.ac.ir

Kharazmi University

Research Paper

The Role of Resistance Tourism in the Development of Urban Tourism in Kerman

Hojatallah Sharafi✉: *Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, University Shahid Bahonar, Kerman, Iran*

Masoud Ahmadi: *Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, University Shahid Bahonar, Kerman, Iran*

Hadi Ghanizadeh: *Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, University Shahid Bahonar, Kerman, Iran*

Keywords:
Tourism, Resistance Tourism, National & Cultural Identity, HajQasem Soleimani Shrine, Kerman City.

Received:
19 February 2025
Received in revised form:
05 June 2025
Accepted:
09 Jume 2025

pp: 91-108

A B S T R A C T

Resistance tourism, as a new form of tourism, focuses on visiting sites that symbolize a nation's resistance and resilience against aggression. This research examines the indicators of resistance tourism and its impact on the development of urban tourism in Kerman. The research method is applied in terms of purpose and uses a mixed approach. Quantitative data were collected through a 5-point Likert scale questionnaire from 384 citizens over the age of 18 in Kerman, analyzed using One-Sample T-Test and ANOVA statistical tests in SPSS software. Qualitative data were gathered through semi-structured interviews with ten experts in tourism, urban planning, and cultural studies.

The findings indicated that in the One-Sample T-Test, all indicators, except for "infrastructure adequacy," had mean scores above 3. The indicator "preservation of national identity" had a mean of 14/4 and a t-value of 22/19 with a significance level of Sig=0/000. The indicator "promotion of values" had a mean of 41/4 and a t-value of 32/82, while the indicator "economic and social impacts" had a mean of 28/4 and a t-value of 29/21, all at a significance level of 000/0. In contrast, the indicator "infrastructure adequacy" had a mean of 78/2, a t-value of 12/05, and Sig=0/001, indicating a score below the average on the scale. Additionally, the ANOVA test results showed no significant differences between educational groups regarding attitudes towards resistance tourism. Interviews with experts emphasized that resistance tourism is not only an economic opportunity but also a cultural movement that can play a key role in urban development and local identity preservation. The results suggest that the development of resistance tourism in Kerman can contribute to the preservation and strengthening of national identity, the creation of job opportunities, and the attraction of both domestic and international tourists.

DOI:
Corresponding author (Email: hsharafi@uk.ac.ir)
Copyright © 2022 The Authors. Published by KHarazmi University. This is an open access article under the CC BY license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

Extended Abstract

Introduction

Tourism has long been a significant socio-cultural and economic phenomenon, evolving with societal changes and technological advancements. In recent decades, it has transformed into a major global industry, with urban tourism emerging as one of the most dynamic forms due to its rich historical, cultural, and social attractions. While religious and heritage tourism have traditionally played dominant roles in attracting visitors, a new concept known as "Resistance Tourism" has emerged globally. This form of tourism focuses on visiting sites that symbolize a nation's history of resistance against oppression, tyranny, and injustice. These places not only preserve cultural memory but also serve as tools for strengthening national identity, promoting social cohesion, and transmitting historical values to future generations.

Iran, with its deep-rooted historical and cultural background, holds considerable potential for developing resistance tourism. The city of Kerman, with its rich historical context and the symbolic presence of the mausoleum of Haj Qasem Soleimani, stands out as a promising hub for this type of tourism. This study aims to investigate the components of resistance tourism and evaluate its role in advancing urban tourism development in Kerman, with particular emphasis on the significance of Haj Qasem Soleimani's mausoleum as a tourist attraction and a symbol of resistance culture.

The research addresses the following key questions:

- What are the main components of resistance tourism?
- How does resistance tourism contribute to the development of urban tourism in Kerman?
- What is the role of Haj Qasem Soleimani's mausoleum in promoting resistance tourism?

Methodology

This study adopts an applied and descriptive-analytical approach, combining both quantitative and qualitative methods to comprehensively examine the topic. The quantitative data were collected through a structured five-point Likert-scale questionnaire distributed among 384 citizens of Kerman, selected using Cochran's formula. The questionnaire focused on assessing public perception regarding the impact of resistance tourism on national identity, cultural preservation, social capital, and economic development. Data were analyzed using one-sample t-test and one-way ANOVA techniques in SPSS software.

In addition, qualitative data were gathered through semi-structured interviews with 10 experts from the fields of tourism management, urban planning, and cultural studies, aimed at enriching the findings and gaining deeper insights into the concept and implications of resistance tourism.

The reliability of the questionnaire was confirmed by calculating Cronbach's alpha ($\alpha = 0/88$), indicating high internal consistency. The validity of the instrument was also assessed through expert review and content analysis.

Results and Discussion

The results revealed that resistance tourism has strong potential to enhance urban tourism development in Kerman. A majority of respondents (73/7%) acknowledged its positive impact on preserving national and cultural identity, while 68/7% emphasized its role in strengthening a sense of belonging to historical and cultural roots. Moreover, 64/3% of participants believed that resistance tourism contributes to the promotion of resistance values within local communities.

However, the study identified insufficient tourism infrastructure as a critical challenge, with only 43/2% of respondents considering existing facilities adequate. This highlights the urgent

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

need for investment in tourism infrastructure and service development around resistance-related sites, particularly near the Haj Qasem Soleimani shrine.

Furthermore, statistical analyses indicated that all indicators related to the perceived benefits of resistance tourism had a mean score higher than 3 on the Likert scale, except for the "sufficiency of infrastructure" indicator, which scored below average. For instance:

- The "preservation of national identity" indicator received a mean score of 4/14, with a t-statistic of 22/19 (Sig=0/000).
- The "promotion of values" scored a mean of 4/41 (t=32.82), and
- The "economic and social impacts" scored a mean of 4/28 (t=29/21), both statistically significant at p<0/001. The ANOVA test showed no significant differences between educational groups in terms of general attitudes toward resistance tourism. However, respondents with higher education levels demonstrated greater awareness and more positive perceptions of its benefits. Qualitative findings from expert interviews reinforced the idea that resistance tourism is not merely an economic opportunity but also a cultural and identity-building movement that can play a pivotal role in urban development and local identity preservation. Experts emphasized that the mausoleum of Haj Qasem Soleimani, as a symbolic site, could become the central axis of resistance tourism in Kerman, provided that necessary infrastructural and managerial improvements are made.

Conclusion

Resistance tourism represents a promising avenue for the development of urban tourism in Kerman. The city's rich historical background and the symbolic power of the Haj Qasem Soleimani shrine offer a unique opportunity to attract both domestic and international tourists. However, realizing this potential requires substantial improvements in tourism infrastructure, targeted marketing strategies, and educational programs to raise awareness especially among less-educated populations. By addressing these challenges, Kerman can emerge as a leading destination for resistance tourism in Iran, contributing to both cultural preservation and economic revitalization. The study also recommends further exploration of other historical and symbolic sites across Iran to assess their potential for supporting resistance tourism.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Declaration of Competing Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.
consultants of this paper.

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی گردشگری

شاپای الکترونیکی:

درگاه مجله: https://gtp.khu.ac.ir

دانشگاه خوارزمی

مقاله پژوهشی

نقش گردشگری مقاومت در توسعه گردشگری شهری کرمان

حجت اله شرفی*: *دانشیار، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.*

مسعود احمدی: *دانشجوی دکترا، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.*

هادی غنی زاده قاسم ابادی: *دانشجوی دکترا، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.*

ارجاع: شرفی، حجت‌اله؛ احمدی، مسعود؛ غنی زاده قاسم آبادی، هادی. (۱۴۰۴). نقش گردشگری مقاومت در توسعه گردشگری شهری کرمان، *جغرافیا و برنامه ریزی گردشگری*، ۱(۲)، ۹۱-۱۰۸.

DOI:

چکیده:

گردشگری مقاومت به عنوان شکلی نوین از گردشگری، بر بازدید از مکان‌هایی تمرکز دارد که نماد مقاومت و پایداری یک ملت در برابر تجاوزات هستند. هدف این تحقیق بررسی شاخص‌های گردشگری مقاومت و تأثیر آن بر توسعه گردشگری شهری در کرمان است. روش تحقیق از نظر هدف، کاربردی و با رویکردی تلفیقی است. داده‌های کمّی از طریق پرسشنامه لیکرت ۵ گزینه‌ای از میان ۳۸۴ نفر از شهروندان بالای ۱۸ سال سن شهر کرمان جمع‌آوری و با استفاده از آزمون‌های آماری T تک نمونه‌ای و ANOVA در نرم‌افزار SPSS تحلیل شدند. داده‌های کیفی نیز با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند با ده تن از متخصصان حوزه گردشگری، برنامه‌ریزی شهری و فرهنگی گردآوری و یافته‌ها نشان داد، در آزمون T تک‌نمونه‌ای تمامی شاخص‌ها به جز "کفایت زیرساخت‌ها" دارای میانگینی بالاتر از ۳ هستند و شاخص "حفظ هویت ملی" با میانگین ۴/۱۴ و آماره تی ۲۲/۱۹ و سطح‌معناداری ۰/۰۰۰ شاخص "ترویج ارزش‌ها" با میانگین ۴/۴۱ و آماره ۳۲/۸۲ شاخص "تأثیرات اقتصادی و اجتماعی" با میانگین ۴/۲۸ و آماره ۲۱/۲۹ همه در سطح معناداری ۰/۰۰۰ قرار داشتند در حالی که شاخص "کفایت زیرساخت‌ها" با میانگین ۲/۷۸ و آماره تی ۱۲/۰۵ و معناداری ۰/۰۰۱ زیر حد متوسط طیف لیکرت قرار گرفت همچنین نتایج آزمون ANOVA نشان داد که هیچ تفاوت معناداری بین گروه‌های تحصیلی از لحاظ نگرش به گردشگری مقاومت وجود ندارد. همچنین در بخش کیفی با مصاحبه با ۱۰ تن از متخصصان تأکید شد که گردشگری مقاومت نه تنها یک فرصت اقتصادی بلکه یک حرکت فرهنگی و هویتی که می‌تواند نقش کلیدی در توسعه شهری و حفظ هویت محلی ایفا کند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که توسعه گردشگری مقاومت در کرمان می‌تواند به حفظ و تقویت هویت ملی، ایجاد فرصت‌های شغلی و جذب گردشگران داخلی و خارجی کمک کند.

واژه‌های کلیدی:
گردشگری،
گردشگری مقاومت،
هویت ملی و فرهنگی،
آرامگاه حاج قاسم سلیمانی،
شهر کرمان.

تاریخ دریافت:
۱۴۰۳/۱۲/۰۱

تاریخ بازنگری:
۱۴۰۴/۰۳/۱۵

تاریخ پذیرش:
۱۴۰۴/۰۳/۱۹

صفحات: ۱۰۸-۹۱

ناشر:
دانشگاه خوارزمی

* نویسنده مسئول: hsharafi@uk.ac.ir

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

مقدمه

یکی از اصلی‌ترین بخش های تولید ناخالص داخلی کشورها، گردشگری و خدمات وابسته به آن است. روندی که انتظار می‌رود تا آینده قابل پیش‌بینی، همچنان ادامه داشته باشد (صابری فر:۱۴۰۴:۷۱). گردشگری پدیده‌ای است کهن که از دیرباز در جوامع انسانی وجود داشته و در طول تاریخ همواره، بر حسب زمان و مکان، از تغییر و تحولات تاثیرپذیرفته و از اواخر قرن ۲۰ تاکنون، در پی پیشرفت‌های عمیق تکنولوژیکی، اوقات فراغت و... بسیار متحول شده است. توریسم و تجربه‌های گردشگری به مفهوم امروزی خود، محصول جامعه کنونی انسان‌هاست (غضنفرپور و همکاران،۱۳۹۲:۱۷) از دهه ۱۹۹۰ میلادی گونه جدیدی با عنوان گردشگری سیاه یا تلخ به گونه‌های رایج گردشگری افزوده شده است که گردشگری جنگ نیز به عنوان یک زیر مجموعه آن نام‌برده می‌شود. اما در ایران سفرهای راهیان نور را نمی‌توان گردشگری تلخ و سیاه نامید. اردوهای راهیان نور، یکی از بهترین رویکردهایی است که احیا کننده فرهنگ ایثار، جهاد، شهادت، مقاومت و به طور کلی گفتمان انقلاب اسلامی می‌تواند باشد (سجادی مهر و همکاران،۱۴۰۲:۲۹۴).

در این میان، مفهومی به نام "گردشگری مقاومت (Resistance Tourism)" شکل گرفته که به بازدید از مکان‌هایی می‌پردازد که نمایانگر تاریخ و فرهنگ مقاومت یک ملت در برابر تجاوزات و ظلم‌ها هستند. گردشگری مقاومت به محلی اطلاق می‌شود که نمادهای ایستادگی و هویت تاریخی در آن قرار دارند. این نوع گردشگری می‌تواند به حفظ فرهنگ‌های محلی و تقویت سرمایه اجتماعی کمک کند (López, 2021). این نوع گردشگری می‌تواند به بازسازی هویت‌های فرهنگی و اجتماعی جوامع آسیب‌دیده از جنگ کمک کند و فرصتی برای روایت داستان‌های فراموش‌شده فراهم آورد (Lennon, 2005: 67). همچنین، گردشگری مقاومت به نوعی ابزار انتقال دانایی و فرهنگ‌های محلی به نسل‌های آینده نیز به شمار می‌رود. ایران با تاریخ غنی و تنوع فرهنگی خود می‌تواند میزبان مناسبی برای گردشگران باشد. تاریخ پرچالش ایران و مقاومت ملت در برابر نیروهای بیگانه، این کشور را به محلی جذاب برای گردشگری تبدیل کرده است. از این رو، توسعه گردشگری مقاومت در ایران می‌تواند به بهبود صنعت گردشگری داخلی و جذب گردشگران خارجی کمک کند.

شهر کرمان با تاریخ غنی و آثار تاریخی متنوع خود، به ویژه آرامگاه حاج قاسم سلیمانی، به عنوان یک مرکز مهم برای گردشگری مقاومت شناخته می‌شود. وجود این آرامگاه به عنوان نماد مقاومت، می‌تواند جاذبه‌ای جدید برای جذب گردشگران داخلی و خارجی باشد. این موضوع نه تنها به ارتقاء صنعت گردشگری کمک می‌کند بلکه می‌تواند به تقویت سرمایه اجتماعی و فرهنگی جوامع محلی نیز یاری رساند (Sharpley, 2009: 143). گردشگری مقاومت بازتابی از هویت، فرهنگ و داستان‌های مبارزه‌جویانه یک ملت است که در آرامگاه حاج قاسم سلیمانی به‌خوبی مجسم شده و موجب جذب گردشگران داخلی و خارجی می‌شود. این نماد مقاومت، علاوه بر حضور معنوی و تاریخی، زمینه را برای توسعه پایدار گردشگری شهری در کرمان فراهم کرده است.

این مهم، نقطه‌ی آغاز خوبی برای تحقیق و بررسی‌های بیشتر در حوزه گردشگری مقاومت و پتانسیل‌های آن در شهر کرمان خواهد بود؛ لذا این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤالات است که: مؤلفه‌های گردشگری مقاومت و چگونگی تأثیر آن بر توسعه گردشگری شهری در کرمان چیست؟

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

حضور آرامگاه حاج قاسم سلیمانی بر جذب گردشگران و توسعه فرهنگ مقاومت در گردشگری شهر کرمان چه تاثیری دارد؟

ادبیات نظری

گردشگری مقاومت به عنوان یک مفهوم نوین در عرصه گردشگری، به بازدید از مکان‌هایی می‌پردازد که نمایانگر تاریخ و فرهنگ مقاومت ملت‌ها در برابر ظلم و تجاوزات هستند. این نوع گردشگری می‌تواند به حفظ هویت ملی و فرهنگی کمک کند و به عنوان ابزاری برای انتقال ارزش‌ها و دانایی‌های محلی به نسل‌های آینده عمل نماید (López, 2021: 112). گردشگری مقاومت نه تنها به جذب گردشگران کمک می‌کند بلکه می‌تواند به تقویت سرمایه اجتماعی و فرهنگی جوامع محلی نیز یاری رساند (Sharpley, 2009: 143). یکی از پرطرفدارترین رویکردها در گردشگری جنگ، رویکرد که همپوشانی قابل توجهی با رویکرد آگاهی تاریخی دارد، بر ماهیت عبرت آموزی جنگ تاکید دارد و با نمایش بلایا و آثار مخرب و برجسته کردن ارزش‌ها به ویژه فداکاری و ایثار، به القای ارزش های صلح به گردشگران، باور دارد (سبکبار و همکاران،۱۳۹۰:۹۰). داستان قهرمانان، میادین جنگ، سنگرهای نظامی، سلاح‌های جنگی و مانند آن، در زمان حاضر، از منابع گردشگری محسوب می‌گردند. و این قابلیت را دارند که بعد از جنگ، تبدیل به جاذبه گردشگری شوند؛ زیرا جنگ فقط یک زمان، مکان و رویداد نیست بلکه نمایشی از یک درام جدی و قوی بشری است که نه تنها تحت تأثیر تغییرات جمعیتی و نوآوری‌های فنی (در طول جنگ) است بلکه به دلیل اهمیت نوستالژی، خاطرات، افتخارات، تجلیل از رزمندگان و تجدید دیدار (در دوران پس از جنگ)، در دنیای امروز، این پتانسیل را دارد که به عامل انگیزشی مهمی در گردشگری تبدیل شود. جنگ عمیقاً در عمل و ذهن انسان رسوخ می‌کند و با وجود وحشت و ویرانی، خاطره و یادمان‌های آن، بایستی تبدیل به جاذبه‌های خاصِ گردشگری شوند تا فراموش نگردند زیرا بخشی از تاریخ و گذشته ملّت‌های درگیرِ جنگ محسوب می‌گردد. این مقوله گردشگری را با بازار دیگری تحت عنوان گردشگری جنگ مواجه نموده است و به دلایل متعددی، امروزه در گذران اوقات فراغت و گردشگری نقش مهمی پیدا کرده است. در این میان، ادبیات، موسیقی، سینما، موزه و بناهای جنگ، همگی در به تصویر کشیدن آن و همچنین ایجاد انگیزه سفر به چنین مکان‌هایی، سهم دارند (Winter,2009:12). به عنوان نمونه، گردشگری مقاومت در شهر کرمان با حضور پر شور مردم در زیارتگاه سردار دل‌ها حاج قاسم سلیمانی، نه تنها ابعاد فرهنگی و هویتی مقاومت را تقویت می‌کند، بلکه به یک جاذبه گردشگری ملی و حتی بین‌المللی با خدمات ارزشمند در جهان اسلام تبدیل شده است.

شناخت دقیق ویژگی‌های صنعت گردشگری در قالب ظرف زمانی و مکانی هر جامعه یعنی توجه به تفاوت‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی آن جامعه، ضرورتی انکارناپذیر است (حیدری چیانه،۱۸:۱۳۸۷). دیوید هاریسون گردشگری مقاومت را به عنوان ابزاری برای آگاهی‌بخشی درباره تاریخ و فرهنگ یک ملت عمل کند و به تقویت هویت ملی کمک کند (Harrison, 2001: 45). جاهن لونن نیز بیان داشت که گردشگری مقاومت،

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

می‌تواند به بازسازی هویت‌های فرهنگی و اجتماعی جوامع آسیب‌دیده از جنگ کمک کند (Lennon, 2005: 67). گردشگری مقاومت می‌تواند به جذب گردشگران بین‌المللی کمک کند (Hall, 2011: 134).این نوع گردشگری می‌تواند به ترویج صلح و آشتی در جوامع پس از جنگ کمک کند (Honey, 2008: 76) این نوع گردشگری نه تنها به جذب گردشگران کمک می‌کند، بلکه به تقویت سرمایه اجتماعی جوامع محلی نیز یاری‌رساند (Sharpley, 2009: 143).

شکل(۱). مدل مفهومی گردشگری مقاومت

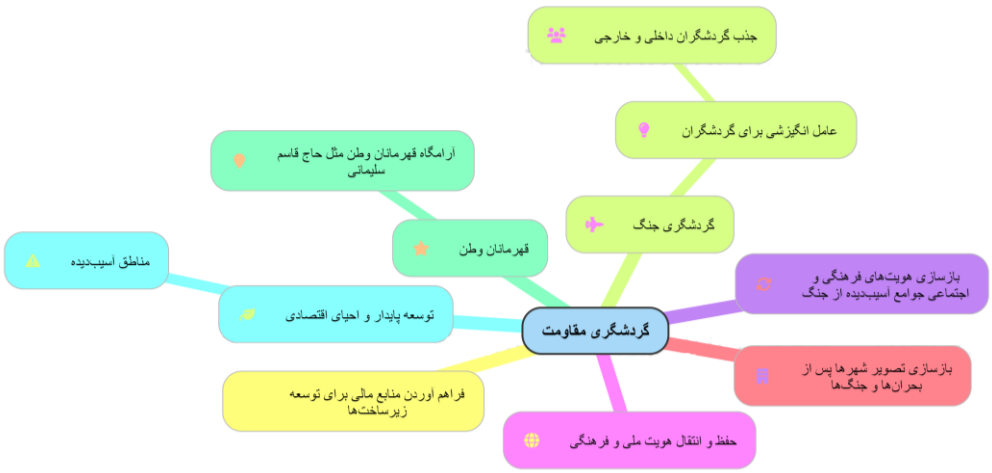

(مآخذ: نگارندگان،۱٤۰٤)

پیشینه پژوهش در این مطالعه به‌صورت جدولی در زیر آورده شده است تا مروری گویا و ساختارمند از تحقیقات انجام‌شده در حوزه مورد نظر ارائه دهد.

جدول (۱). پیشینه داخلی پژوهش

نویسنده	عنوان مقاله	نتایج
سجادی مهر و همکاران (۱۴۰۲)	شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش تمایل به (گردشگری جنگ) سفرهای راهیان نور با وسایل نقلیه شخصی	۸ عامل اصلی مثل مدیریت کلان و یکپارچه و امکانات و مسائل امنیتی و... اصلی‌ترین عوامل حضور خانواده ها در راهیان نور می‌باشد.
فعالی فریدون (۱۴۰۱)	نقش موزه‌ها در ترویج گردشگری مقاومت به بررسی نقش موزه‌ها در ترویج فرهنگ مقاومت و جذب گردشگران	نتایج تحقیق نشان می‌دهد که موزه‌ها می‌توانند به عنوان مراکز آموزشی و فرهنگی برای معرفی تاریخ مقاومت عمل کنند.
اسدی (۱۴۰۱)	بررسی تأثیر گردشگری مقاومت بر توسعه پایدار به تحلیل تأثیرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گردشگری مقاومت بر توسعه پایدار جوامع محلی	این نوع گردشگری می‌تواند به حفظ فرهنگ‌های محلی و تقویت سرمایه اجتماعی کمک کند.
سلطانی (۱۴۰۰)	تبیین استراتژی‌های توسعه گردشگری مقاومت در ایران به بررسی استراتژی‌های لازم برای توسعه گردشگری مقاومت در ایران	اهمیت زیرساخت‌ها و همکاری‌های بین‌المللی تأکید دارد. نویسنده معتقد است که این نوع گردشگری می‌تواند به تقویت هویت ملی و جذب گردشگران خارجی کمک کند.
عظیمی هاشمی و همکاران (۱۳۹۱)	مولفه های اجتماعی – فرهنگی شهر زیارتی پایدار مورد مطالعه: شهر مشهد	نتایج پیمایش سلسله مراتبی نشان داد که از بین هشت مولفه تایید شده در نمایه شاخص های اجتماعی – فرهنگی شهر زیارتی مطلوب که شامل امنیت، ایمنی، آموزش، فرهنگ میزبانی، هویت دینی،

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

	فضاهای مذهبی، فضاهای فرهنگی و تفریحی و سرمایه فرهنگی در شهر مشهد است، سه مولفه امنیت شهری، ایمنی و آموزش به قدری اولویت دارند که سایر مولفه ها را موقتا بی‌تاثیر می‌کنند.

(مآخذ: نگارندگان، ۱٤۰٤)

جدول (۲). پیشینه خارجی پژوهش

نویسنده	عنوان مقاله	نتایج
سریواستاوا و همکاران(۲۰۲۴)	بررسی گردشگری مذهبی به عنوان عاملی برای توسعه	به طور خاص، گردشگری مذهبی منجر به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، تقویت اقتصادهای محلی و افزایش رفاه اجتماعی و فرهنگی جوامع میزبان می‌شود. علاوه بر این، باعث بهبود زیرساخت‌های عمومی ضروری و افزایش سطح کلی زندگی می‌شود.
کامیلو کادرسو (۲۰۲۳)	گردشگری اجتماعی و مقاومت در یک موزه سرزمینی در حومه سائوپائولو	اقدامات جامعه فرهنگی کوئیلومباچه در محله پراس سائوپائولو می‌پردازد که از طریق ایجاد موزه سرزمینی و گردشگری مقاومت‌محور، میراث فرهنگی محلی را احیا کرده و در برابر روایت‌های هژمونیک و گردشگری مخرب مقاومت می‌کند.
ایزدین و همکاران(۲۰۲۲)	توسعه گردشگری مذهبی:مطالعه موردی روستاروستای بونگو، گورونتالو، اندونزی	این روستا به رشد گردشگری مذهبی در کشور اندونزی کمک کرده است، با این حال به دلیل وجود شکاف مدیریتی اهداف گردشگری مذهبی به طور کامل محقق نشده‌اند.
ووچتیچ(۲۰۲۱)	تحلیل تأثیر گردشگری مذهبی بر سیاست‌گذاران گردشگری	درک مدیران از تاثیر گردشگری مذهبی بر سیاست‌گذارن گردشگری از ساختار اجتماعی کارکان در بخش گردشگری محافظت و گردشگری مذهبی به عاملی مهمی در توسعه آن تبدیل شود.
کسرین پالمر (۲۰۱۰)	نقش میراث در توسعه گردشگری مقاومتی	نقش میراث فرهنگی در توسعه گردشگری مقاومت پرداخته که میراث فرهنگی نه تنها به حفظ هویت ملی کمک می‌کند بلکه به جذب گردشگران بین‌المللی نیز یاری رساند.
ادوارد برونر (۲۰۰۵)	فرهنگ در سفر: قوم‌نگاری‌های سفر	این کتاب به بررسی تجربیات انسانی در سفرها پرداخته و بیان می‌کندکه گردشگری مقاومت فرصتی برای بیان داستان‌ها فراموش شده فراهم می‌آورد که به تقویت هویت‌های محلی کمک کند.

(مآخذ: نگارندگان، ۱٤۰٤)

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از منظر رویکرد، تلفیقی (Mixed Methods) است. بدین ترتیب که ضمن استفاده از داده‌های کمّی حاصل از پرسشنامه و تجزیه و تحلیل آماری، به منظور درک عمیق‌تر از مفاهیم مرتبط با گردشگری مقاومت، هویت ملی، فرهنگ و نقش نمادین آرامگاه حاج قاسم سلیمانی، از روش‌های کیفی نیز استفاده شده است. در بخش کمّی، داده‌ها از طریق پرسشنامه استاندارد جمع‌آوری شدند. جامعه آماری این تحقیق، شهروندان شهر کرمان به تعداد ۵۳۷،۷۱۸ نفر تشکیل دادند و به طریق توزیع پرسشنامه در بین افراد و اطلاعات لازم از افراد بالای ۱۸ سال ساکن شهر کرمان گردآوری گردید و حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران معادل ۳۸۴ نفر تعیین شد. در بخش کیفی، به منظور غنی‌سازی یافته‌ها و درک عمقی از مفاهیم، از روش مصاحبه نیمه‌ساختارمند با ۱۰ تن از خبرگان حوزه گردشگری، برنامه‌ریزان شهری و مسئولان فرهنگی

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

شهر کرمان استفاده شد. این مصاحبه‌ها به بررسی مفهوم گردشگری مقاومت، نقش آن در توسعه شهری و هویت ملی، چالش‌ها و فرصت‌های موجود در این حوزه پرداختند. ابزار جمع‌آوری داده‌های کمّی، پرسشنامه ۵ گزینه‌ای لیکرت بود که در آن متغیرها بر اساس طیف "کاملا موافق" تا "کاملا مخالف" اندازه‌گیری شدند. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری شامل ANOVA یک‌طرفه و T تک نمونه‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در قسمت کیفی نیز اطلاعات از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند و تحلیل محتوا استخراج شدند. در نهایت، گویه‌های پرسشنامه بر اساس محتوای آنها در قالب شاخص‌های اصلی دسته‌بندی و در جدول زیر ارائه شده است:

جدول (۳). شاخص ها و گویه های مورد سنجش پژوهش

ردیف	شاخص	گویه
۱	حفظ و تقویت هویت ملی و فرهنگی	-گردشگری مقاومت می‌تواند به حفظ هویت ملی و فرهنگی کمک کند. - بازدید از مکان‌های مقاومت، آگاهی بخشی درباره تاریخ و فرهنگ یک ملت را افزایش می‌دهد. - گردشگری مقاومت می‌تواند به حفظ و تقویت هویت ملی ایرانیان در کرمان کمک کند. - وجود آرامگاه حاج قاسم سلیمانی، نقش مهمی در تقویت هویت ملی ایرانیان دارد. - بازدید از آرامگاه حاج قاسم سلیمانی، حس تعلق به تاریخ و فرهنگ مقاومت ایران را تقویت می‌کند.
۲	ترویج ارزش‌ها و فرهنگ مقاومت	-گردشگری مقاومت می‌تواند به انتقال ارزش‌های فرهنگی به نسل‌های آینده کمک کند. - گردشگری مقاومت می‌تواند به تقویت فرهنگ مقاومت و پایداری در کرمان کمک کند. - آرامگاه حاج قاسم می‌تواند به عنوان یک نماد ملی برای گردشگری مقاومت در ایران شناخته شود. - آرامگاه حاج قاسم می‌تواند به عنوان یک مرکز برای ترویج فرهنگ مقاومت در سطح بین‌المللی عمل کند. -گردشگری مقاومت می‌تواند به عنوان ابزاری فرهنگی در القای ارزش‌های مقاومتی به جامعه محلی عمل کند.
۳	جذب و توسعه گردشگری	- مکان‌های مرتبط با مقاومت، جاذبه‌های مناسبی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی هستند. - توسعه گردشگری مقاومت در کرمان می‌تواند به جذب گردشگران داخلی و خارجی کمک کند. - توسعه گردشگری مقاومت در کرمان نیازمند برنامه‌ریزی‌های مناسب و حمایت‌های دولتی است. - کرمان به دلیل وجود آرامگاه حاج قاسم، می‌تواند به عنوان یک مقصد گردشگری مقاومت شناخته شود. - وجود آرامگاه حاج قاسم سلیمانی، نقش مهمی در جذب گردشگران داخلی و خارجی به کرمان دارد.
٤	تاثیرات اقتصادی و اجتماعی	- گردشگری مقاومت می‌تواند به تقویت سرمایه اجتماعی جوامع محلی کمک کند. - گردشگری مقاومت می‌تواند به ایجاد اشتغال و درآمدزایی در جوامع محلی کمک کند. - گردشگری مقاومت می‌تواند به بهبود اقتصاد محلی و ایجاد فرصت‌های شغلی در کرمان کمک کند. - گردشگری مقاومت می‌تواند به افزایش آگاهی جهانی درباره تاریخ و فرهنگ مقاومت ایران کمک کند. - بازدید از آرامگاه حاج قاسم سلیمانی، آگاهی‌بخشی درباره تاریخ مقاومت ایران را افزایش می‌دهد.
۵	بازسازی و بازگویی تاریخ	-گردشگری مقاومت می‌تواند به ترویج صلح و آشتی در جوامع پس از جنگ کمک کند. - مکان‌های مقاومت، فرصتی برای بیان داستان‌های فراموش شده است. -گردشگری مقاومت می‌تواند به بازسازی هویت فرهنگی و اجتماعی جوامع آسیب دیده از جنگ کمک کند - بازدید از آرامگاه حاج قاسم سلیمانی، حس احترام و بزرگداشت شخصیت وی را تقویت می‌کند. - آرامگاه حاج قاسم می‌تواند به عنوان یک مرکز فرهنگی و آموزشی برای معرفی تاریخ مقاومت عمل کند.

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

		- زیرساخت‌های گردشگری نیازمند بهبود مستمر برای حمایت از فعالیت‌های گردشگری مقاومتی هستند. - گردشگری مقاومت در کرمان نیازمند توسعه زیرساخت‌های گردشگری است.
٦	کفایت زیر ساخت	- آرامگاه حاج قاسم سلیمانی دارای زیرساخت‌های مناسب برای بازدید گردشگران است. -نیاز به توسعه خدمات و زیرساخت‌های گردشگری در منطقه آرامگاه حاج قاسم سلیمانی وجود دارد. -زیرساخت‌های گردشگری فعلی کرمان برای جذب گردشگران مقاومتی کافی نیست.

(مآخذ: نگارندگان، ١٤٠٤)

به منظور تعیین روایی پرسشنامه، از اعتبار محتوایی استفاده گردید. برای سنجش اعتبار محتوایی از آراء متخصصان و کارکنان سازمان‌ها استفاده شد. ابتدا به طراحی پرسشنامه در تحقیق حاضر بر اساس نظرات خبرگان اقدام گردید؛ سپس به منظور تعیین روایی، از تحلیل عاملی استفاده شد که روایی کلی حاصل از پرسشنامه ۸۶/۴۱ بوده است. بررسی پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ صورت گرفت. مقدار ضریب به دست آمده برای متغیّرهای اصلی تحقیق بعد از انجام روایی به میزان۰/۸۸بوده است. با توجه به این که برای تمام متغیّرها این مقدار بالای ۰/۷ است، ابزار از پایایی مناسبی برخوردار بوده است.

در کنار یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌های کمّی (پرسشنامه)، به منظور درک عمیق‌تر از مفهوم گردشگری مقاومت و نقش آن در توسعه گردشگری شهر کرمان، نظرات متخصصان و خبرگان حوزه‌های مرتبط نیز جمع‌آوری و تحلیل شدند. در این پژوهش، به منظور جمع‌آوری داده‌های کیفی و درک عمیق‌تر از مفهوم گردشگری مقاومت و نقش آن در توسعه گردشگری شهر کرمان، از روش مصاحبه نیمه‌ساختارمند استفاده شد. مصاحبه‌ها به صورت مجازی (واتساپ، ایتا و اسکایپ) و به صورت حضوری یا تلفنی با ۱۰ تن از متخصصان حوزه‌های گردشگری، برنامه‌ریزی شهری و فرهنگی انجام گرفت. هر مصاحبه حدود ۲۰ تا ۳۰ دقیقه به طول انجامید. پس از انتخاب نمونه به منظور هدایت پژوهش، سه سوال اساسی مطرح گردید. این ۳ سوال عبارت بودند از: ۱) مفهوم و ویژگی‌های گردشگری مقاومت چیست و چگونه می‌تواند در توسعه گردشگری شهر کرمان مؤثر باشد؟ ۲) آرامگاه حاج قاسم سلیمانی چه نقشی در جذب گردشگران مقاومتی و شکل‌گیری هویت گردشگری شهر کرمان دارد؟ ۳) چه چالش‌ها و فرصت‌هایی در مسیر توسعه گردشگری مقاومت در کرمان وجود دارد و چه راهکارهایی می‌تواند به پیشرفت این نوع گردشگری منجر شود؟ این سوالات به عنوان نقشه راه کیفی در مصاحبه با خبرگان مورد استفاده و دیدگاه‌های تخصصی و عملیاتی درباره گردشگری مقاومت را استخراج کردند.

جدول (٤). اطلاعات شرکت کنندگان در پژوهش

تخصص کارشناس	تعداد	سطح دانشگاهی	جنسیت	جایگاه فعلی
جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	۲	دانشیار	مرد	هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان
		دانشیار	مرد	هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان
مدیریت و توسعه گردشگری	۳	کارشناسی ارشد	مرد	راهنمای گردشگری
		کارشناسی ارشد	مرد	هتل دار و فعال گردشگری
		دکتری مدیریت دولتی	مرد	استاد حق التدریس دانشگاه آزاد کرمان
علوم اجتماعی	۲	دانشجوی دکتری	زن	دبیر علوم اجتماعی آموزش و پرورش ناحیه۲ شهر کرمان

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

		کارشناسی ارشد	مرد	تحلیلگر فرهنگی و اجتماعی
علوم سیاسی و مطالعات مقاومت	۱	دکتری علوم سیاسی	زن	روزنامه نگار و تحلیلگر سیاسی
تاریخ و میراث فرهنگی	۲	دانشیار	مرد	هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان
		کارشناسی ارشد	مرد	باستان شناس و محقق تاریخی

(مآخذ: نگارندگان، ۱٤۰٤)

قلمرو پژوهش، شهر کرمان است. کرمان، مرکز استان کرمان و یکی از کلان‌شهرهای تاریخی ایران، در جنوب‌شرقی کشور واقع شده است. این شهر با جمعیتی بالغبر ۵۳۷,۷۱۸ نفر در سرشماری سال ۱۳۹۵، به‌عنوان نهمین شهر پرجمعیت ایران شناخته می‌شود (حیدری و همکاران، ۱۴۰۳: ۱).

شکل (۲). موقعیت جغرافیایی شهر کرمان در ایران و استان کرمان

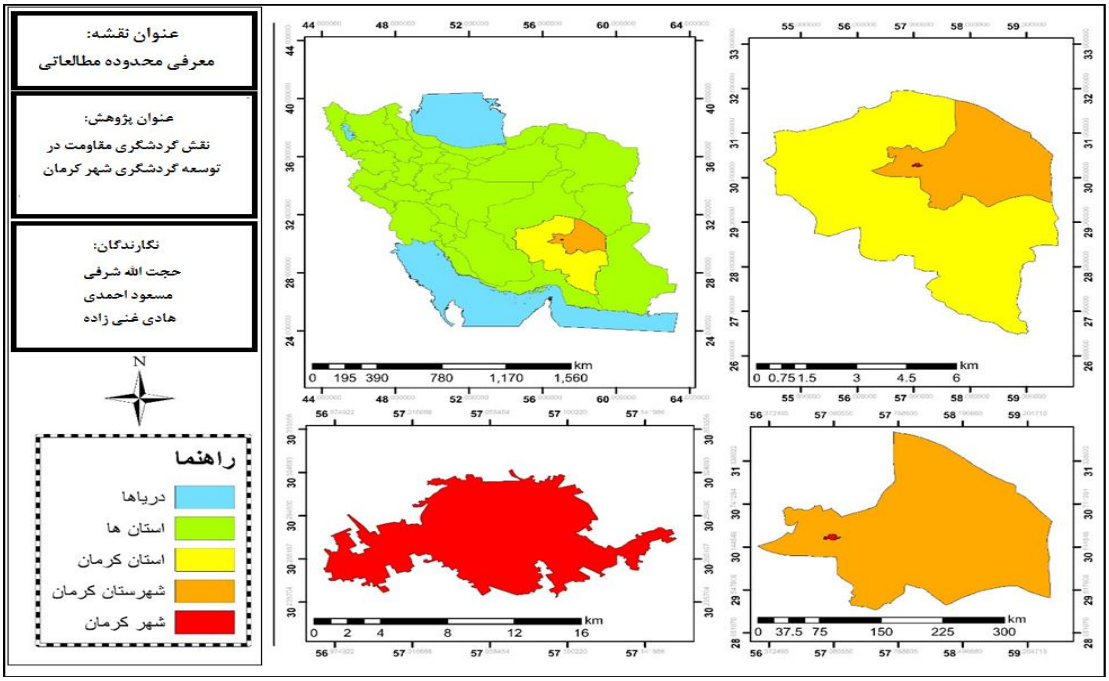

(مآخذ: نگارندگان،۱٤۰٤)

شکل (۳). آرامگاه حاج قاسم سلیمانی در شهر کرمان

(مآخذ: پایگاه خبری مشرق ،۱۳۹۹)

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

کرمان دارای جاذبه‌های فرهنگی متنوعی است که شامل بازار بزرگ کرمان (بازار وکیل) می‌شود که دومین بازار کهن ایران بعد از بازار تبریز است. این بازار با معماری خاص خود، محلی برای خرید سوغات و صنایع‌دستی کرمان محسوب می‌شود. همچنین مجموعه گنجعلیخان که شامل بازار، میدان، حمام، کاروانسرا و مسجد است، یکی دیگر از جاذبه‌های مهم شهر کرمان است (طاهرمقدر و همکاران: ۱۴۰۳: ۴۶). شهر کرمان با ۱۷۶۰ متر ارتفاع از سطح دریا، چهارمین مرکز استان مرتفع در ایران به شمار می‌رود (شیخ علی پور، ۱۳۹۷: ۴۸).

شکل (٤). برخی از آثار گردشگری در شهر کرمان

(مآخذ: سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کرمان،١٤٠٤)

یافته‌ها

به‌منظور بررسی نقش گردشگری مقاومت در توسعه گردشگری شهر کرمان، تعداد ۳۸۴ پرسشنامه توسط شهروندان بالای ۱۸ سال سن در نیم‌سال اول سال ۱۴۰۳ جمع‌آوری شد. داده‌های مربوط به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان شامل جنسیت، سن و تحصیلات در جدول زیر ارائه و وضعیت تأهل، شغل و محل سکونت پاسخ‌دهندگان در نمودارهای مربوطه به صورت گرافیکی نمایش داده شده‌اند.

جدول (٥). ویژگی های جمعیت شناختی پاسخگویان

جنسیت پاسخگویان		میانگین سنی پاسخگویان	تحصیلات	
مرد	زن	۴۹/۲۹	بیشترین درصد	کمترین درصد
۷۳درصد	۲۶/۳ درصد		۳۹/۸٪ دیپلم	۱/۶٪ بی سواد

(مآخذ: نگارندگان،١٤٠٤)

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

شکل (۵). یافته های توصیفی پاسخگویان به درصد

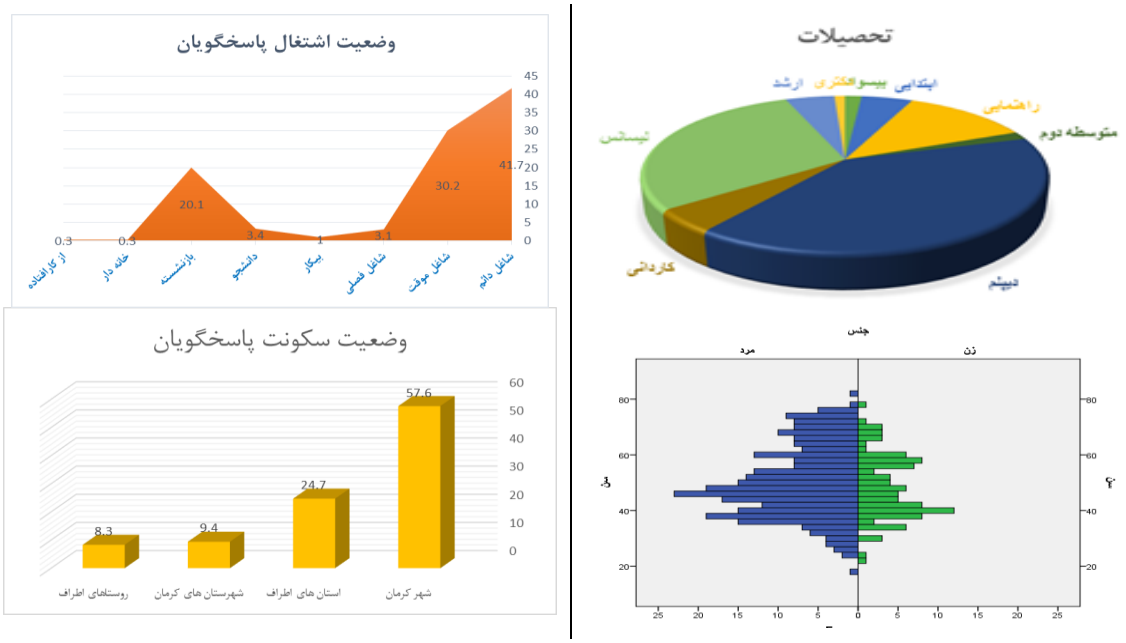

(مآخذ: نگارندگان،۱٤۰٤)

براساس جدول شماره (۵) و شکل شماره (۵) میانگین سن پاسخ‌دهندگان ۴۹/۲۹ و ۷۳ درصد پاسخ دهندگان مرد و۲۶/۳ درصد زن بوده‌اند و همچنین از لحاظ تحصیلات بیشتر افراد پاسخگو دارای مدرک دیپلم و کمترین آنها بی‌سواد بوده‌اند و از لحاظ شغل بیشتر و افراد شاغل و از لحاظ سکونت، ساکن شهر کرمان بوده‌اند.

گردشگری مقاومت به عنوان یکی از اشکال نوین گردشگری، بر بازدید از مکان‌هایی تمرکز دارد که نماد مقاومت و پایداری یک ملت در برابر تجاوزات و ظلم‌ها هستند. شهر کرمان با تاریخ غنی و وجود آرامگاه حاج قاسم سلیمانی به عنوان نماد مقاومت، پتانسیل بالایی برای توسعه این نوع گردشگری دارد. در این بخش، یافته‌های استنباطی حاصل از تحلیل پرسشنامه‌ها ارائه می‌شود که بر اساس پاسخ‌های ۳۸۴ نفر از شهروندان کرمانی بالای ۱۸ سال، جمع‌آوری شده است. در یک نگاه اجمالی با توجه به گویه‌های پرسشنامه، بیشترین درصد پاسخ‌دهندگان بر حفظ هویت ملی و فرهنگی (۷۳/۷درصد) و کمترین درصد مربوط به کفایت زیرساخت‌ها (۴۳/۲ درصد) بود. در ادامه یافته‌های پژوهش، تحلیل وضعیت گردشگری مقاومت در شهر کرمان بر اساس شش شاخص اصلی انجام شده است. هر شاخص شامل پنج گویه است که مجموعاً ۳۰ گویه را تشکیل می‌دهند. داده‌ها پس از وارد کردن گویه‌ها در نرم‌افزار SPSS، با استفاده از روش Compute به منظور ساخت متغیرهای مربوط به هر شاخص تحلیل شدند. سپس با استناد به نتایج حاصل از آزمون آماری ANOVA، مقایسه میانگین پاسخ‌ها بر اساس متغیرهای جمعیتی (از جمله سطح تحصیلات) صورت گرفت.

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

جدول (٦). نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه آنوا

شاخص		مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	Sig.
حفظ و تقویت هویت ملی و فرهنگی	بین گروهی	۵/۶۴	۸	./۷۰۳	./۶۸۱	./۷۰۶
	درون گروهی	۳۸۹/۸	۳۷۵	۱/۰۳		
	کل	۳۹۵/۴۶	۳۸۳			
ترویج ارزش‌ها و فرهنگ مقاومت	بین گروهی	۴/۷۵	۸	./۵۹۴	./۷۵۲	./۶۴۴
	درون گروهی	۲۹۹/۶۲	۳۷۵	./۷۹۸		
	کل	۳۰۴/۳۷	۳۸۳			
جذب و توسعه گردشگری	بین گروهی	۶/۷	۸	./۸۳۷	./۷۸۹	./۶۲۸
	درون گروهی	۳۹۶/۶۳۲	۳۷۵	۱/۰۵۸		
	کل	۴۰۳/۴	۳۸۳			
تاثیرات اقتصادی و اجتماعی	بین گروهی	۶/۱۵	۸	./۷۶۹	۱/۰۲	./۵۲۵
	درون گروهی	۳۲۳/۵۳	۳۷۵	./۸۶۲		
	کل	۳۲۹/۶۹	۳۸۳			
بازسازی و بازگویی تاریخ	بین گروهی	۹/۲۴	۸	۱/۱۵	۱/۱۶	./۴۳۳
	درون گروهی	۳۶۴/۴۲	۳۷۵	./۹۷۱		
	کل	۳۷۳/۶۷	۳۸۳			
کفایت زیرساخت ها	بین گروهی	۲/۳۰	۸	۳/۷۷۵	۱/۰۴	./۰۰۱
	درون گروهی	۲۸۰/۱	۳۷۵	./۷۴۷		
	کل	۳۱۰/۳	۳۸۳			

شاخص "حفظ و تقویت هویت ملی و فرهنگی" با میانگین مجذورات بین گروهی ۷۰۳/. و F محاسبه شده ۶۸۱/. و سطح معناداری ۷۰۶/.، نشان داد که هیچ تفاوت آماری معناداری بین گروه‌های تحصیلی وجود ندارد. همین الگو در مورد سایر شاخص‌ها نیز مشاهده شد؛ به طوری که شاخص "ترویج ارزش‌ها و فرهنگ مقاومت" با F=0/752وSig=0/644 ، شاخص "جذب و توسعه گردشگری" با F=0/789 وSig=0/628 ، شاخص "تأثیرات اقتصادی و اجتماعی" با F=1/02 و Sig=0/525 و شاخص "بازسازی و بازگویی تاریخ" با F=1/16وSig=0/433 نیز هیچکدام از لحاظ آماری معنادار نبودند. این نتایج نشان می‌دهد که تمامی گروه‌های تحصیلی (از فاقد سواد تا دارندگان مدرک دکتری) درک یکسانی از نقش گردشگری مقاومت در توسعه شهری دارند و این نوع گردشگری می‌تواند به عنوان یک عامل متحد کننده فرهنگی و اجتماعی عمل کند. اما در میان تمام شاخص‌ها، شاخص "کفایت زیرساخت‌ها" با مقدار Sig=0/001 و F=1/04، تنها شاخصی است که از نظر آماری معنادار بوده است. با این حال، میانگین کلی پاسخ‌ها نشان داد که ۴۳/۲درصد از شهروندان کرمانی به این شاخص رأی منفی داده‌اند که کمترین درصد تأیید را در میان تمام گویه‌های پرسشنامه داشته است. این امر حاکی از آن است که زیرساخت‌های گردشگری موجود در کرمان از جمله اماکن اقامتی، خدمات عمومی، شبکه حمل و نقل و تسهیلات اطلاع‌رسانی در حد مطلوبی نیستند.

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

آزمون تی تک نمونه‌ای (One-Sample T-Test)

آزمون تی تک‌نمونه‌ای (One-Sample T-Test) یکی از روش‌های آماری برای بررسی تفاوت میانگین یک نمونه با یک مقدار مشخص استفاده می‌شود. در این آزمون، فرضیه صفر (H0) بیان می‌کند که میانگین نمونه با مقدار مشخص شده برابر است، در حالی که فرضیه مقابل (H1) بیان می‌کند که میانگین نمونه با مقدار مشخص شده تفاوت دارد.

جدول (۷). نتایج آزمون آماری T تک نمونه‌ای

شاخص ها	میانگین	آماره تی	اختلاف میانگین	Sig	فاصلهٔ اطمینان	
					پایین‌تر	بالاتر
حفظ و تقویت هویت ملی و فرهنگی	۴/۱۴	۲۲/۱۹	۱/۱۴	۰/۰۰۰	۱/۰۴	۱/۲۴
ترویج ارزش‌ها و فرهنگ مقاومت	۴/۴۱	۳۲/۸۲	۱/۴	۰/۰۰۰	۱/۷۶	۱/۵۰
جذب و توسعه گردشگری	۴/۱۲	۲۱/۵۴	۱/۰۹	۰/۰۰۰	۱/۰۲	۱/۲۲
تاثیرات اقتصادی و اجتماعی	۴/۲۸	۲۹/۲۱	۱/۲۸	۰/۰۰۰	۱/۱۹	۱/۳۸
بازسازی و بازگویی تاریخ	۳/۹۵	۲۴/۲	۱/۲۳	۰/۰۰۰	./۸۶	۱/۰۵
کفایت زیرساخت‌ها	۲/۷۸	۱۲/۰۵	./۷۸	./۰۰۱	./۶۴	./۹۲

(مآخذ: نگارندگان،۱٤۰٤)

مقدار فرضی (Test Value) در این آزمون برابر با ۳ در نظر گرفته شده است که نشان‌دهنده نقطه وسط طیف لیکرت (از ۱ تا ۵) است. اگر میانگین نمونه به طور معناداری بیشتر از ۳ باشد، می‌توان نتیجه گرفت که پاسخ‌دهندگان با گویه مورد نظر موافق هستند. در این بخش، نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای مطابق با جدول شماره ۳ برای ۳۰ گویه و در شش شاخص مرتبط با گردشگری مقاومت ارائه شده است. هر گویه به یکی از شاخص‌های گردشگری مقاومت مانند حفظ هویت ملی، تقویت حس تعلق به تاریخ و فرهنگ، تأثیرات اقتصادی و ... در گردشگری مقاومت مربوط می‌شود. نتایج جدول سه نشان می‌دهد که تمام شاخص‌ها به غیر از شاخص "کفایت زیرساخت‌ها"، دارای میانگینی بالاتر از ۳ و اختلاف معنادار آماری با مقدار فرضی هستند. برای مثال، شاخص "حفظ و تقویت هویت ملی و فرهنگی" با میانگین ۴/۱۴، آماره t برابر با ۲۲/۱۹ و سطح معناداری ۰/۰۰۰، نشان از توافق بسیار بالای شهروندان با نقش گردشگری مقاومت در حفظ هویت ملی دارد. همچنین، شاخص "ترویج ارزش‌ها و فرهنگ مقاومت" با میانگین ۴/۴۱، آماره t برابر با ۳۲/۸۲و Sig=0.000 نیز نشان می‌دهد که مردم کرمان به طور عمومی این نوع گردشگری را به عنوان عاملی فرهنگی و ایدئولوژیک تأیید می‌کنند.

شاخص "جذب و توسعه گردشگری" با میانگین ۴/۱۲ و t=21/54 و "تأثیرات اقتصادی و اجتماعی" با میانگین ۴/۲۸ و t=29/21 نیز به خوبی موافقت عمومی با این نوع گردشگری را در بعد گردشگری و اقتصادی-اجتماعی نشان می‌دهند. شاخص "بازسازی و بازگویی تاریخ" با میانگین ۳/۹۵و t=24/20 نیز از این الگو پیروی می‌کند و نشان می‌دهد که مردم کرمان اهمیت گردشگری مقاومت را در بازخوانی رویدادهای تاریخی درک می‌کنند. تنها استثناء شاخص "کفایت زیرساخت‌ها" است که با میانگین ۲/۷۸، آماره t برابر با ۱۲/۰۵ و سطح

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

معناداری۰/۰۰۱، نشان می‌دهد که شهروندان کرمانی این شاخص را به طور معناداری پایین‌تر از حد متوسط تجربه کرده و احساس می‌کنند زیرساخت‌های گردشگری موجود در شهر برای پذیرایی از گردشگران مقاومتی کافی نیست. این موضوع یک چالش عملیاتی مهم در مسیر توسعه گردشگری مقاومت در کرمان محسوب می‌شود و ضرورت برنامه‌ریزی دقیق، سرمایه‌گذاری دولتی و بهبود خدمات زیربنایی گردشگری را برجسته می‌کند. با وجود حمایت گسترده فرهنگی و اجتماعی از مفهوم گردشگری مقاومت، بدون بهبود زیرساخت‌ها، این ظرفیت‌های فرهنگی و تاریخی به خوبی قابل تبدیل به فرصت‌های واقعی توسعه پایدار گردشگری نخواهد بود.

در این پژوهش، علاوه بر داده‌های کمّی حاصل از پرسشنامه، به منظور تعمیق در مفهوم گردشگری مقاومت و نقش آن در توسعه گردشگری شهر کرمان، داده‌های کیفی نیز جمع‌آوری شد. به این منظور، از روش مصاحبه نیمه‌ساختارمند با ۱۰ تن از متخصصان و خبرگان حوزه‌های مرتبط استفاده شد. شرکت‌کنندگان شامل اساتید دانشگاه، فعالان گردشگری، تحلیلگران فرهنگی و سیاسی، باستان‌شناسان و روزنامه‌نگاران بودند که دیدگاه‌های تخصصی، علمی و عملی خود را درباره سه سوال بنیادین گردشگری مقاومت ارائه دادند. در ادامه، تحلیل پاسخ‌های خبرگان به این سه سؤال ارائه می‌شود:

۱ . مفهوم و ویژگی‌های گردشگری مقاومت و نقش آن در توسعه گردشگری شهر کرمان:

خبرگان در پاسخ به این سؤال، گردشگری مقاومت را نوعی گردشگری معنوی، فرهنگی و هویتی تعریف کردند که بر بازدید از مکان‌هایی متمرکز است که نماد مقاومت، پایداری و هویت ملی هستند. یکی از اساتید دانشگاه شهید باهنر آن را "گردشگری هویت‌محور" نامید و گفت: "این نوع گردشگری فقط حرکت فیزیکی نیست، بلکه تمایل عمیق فرد به شناسایی با مفاهیم ارزشمند تاریخی و انسانی است".

همچنین، تمامی مصاحبه‌شدگان به این نکته اشاره کردند که شهر کرمان با وجود میراث تاریخی و فرهنگی غنی، به ویژه آرامگاه حاج قاسم سلیمانی، ظرفیت بالایی برای توسعه گردشگری مقاومت دارد. یکی از متخصصان گردشگری گفت:" کرمان می‌تواند به عنوان یک مقصد گردشگری مقاومتی در جنوب شرق کشور نقش محوری ایفا کند؛ زیرا مجموعه مکان‌ها و رویدادهای تاریخی آن، احساس تعلق و احترام به مقاومت را در بازدیدکنندگان تقویت می‌کند".

۲ . نقش آرامگاه حاج قاسم سلیمانی در جذب گردشگران مقاومتی و شکل‌گیری هویت گردشگری شهر کرمان:

تمامی خبرگان به جایگاه رمزگونی و نمادین آرامگاه حاج قاسم سلیمانی اشاره کردند. یکی از تحلیلگران سیاسی و روزنامه‌نگاران در این زمینه گفت:"آرامگاه حاج قاسم سلیمانی برای بسیاری از مردم ایران و حتی گردشگران خارجی، یک مکان عرفانی، احساسی و مقاومتی است که نمادین از مبارزه با ظلم و دفاع از هویت ملی است".

همچنین، متخصصان برنامه‌ریزی شهری تأکید کردند که این مکان می‌تواند بنیان یک محور گردشگری مقاومتی در کرمان باشد. یکی از آنها گفت:" اگر به صورت مدیریت شده و با طرح‌های فرهنگی-گردشگری مناسب به این مکان نگاه شود، می‌تواند جذب‌کننده انواع گردشگران داخلی و خارجی باشد، بدون اینکه اصالت و هویت

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

آن لطمه ببیند". همچنین، متخصصان تاریخ و میراث فرهنگی تأکید کردند که این مکان می‌تواند پلی میان تاریخ قدیم و دفاع معاصر از هویت ملی باشد.

۳ . چالش‌ها، فرصت‌ها و راهکارهای توسعه گردشگری مقاومت در کرمان:

در پاسخ به این سؤال، خبرگان به چالش و فرصت‌های متعددی اشاره کردند که مهم‌ترین آنها عبارتند از:

جدول(۸). مهمترین چالش ها و فرصت ها از منظر خبرگان

چالش ها	فرصت ها
ناکافی بودن زیرساخت‌های گردشگری(حمل و نقل، اقامت، خدمات)	موقعیت استراتژیک کرمان در شبکه حمل و نقل جنوب شرق
عدم برنامه‌ریزی یکپارچه در سطح شهر	تنوع میراث فرهنگی و تاریخی
ضعف در بازاریابی و تبلیغات گردشگری مقاومتی	احساس انسجام ملی و فرهنگی در جامعه محلی
عدم هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی	حضور گردشگران زیارتی و سیاسی

(مآخذ: نگارندگان،۱٤۰٤)

در بخش راهکارها، خبرگان پیشنهاداتی ارائه دادند که شامل: طرح‌های توسعه گردشگری مبتنی بر هویت، فرهنگ‌سازی و آموزش گردشگری مقاومتی در مدارس و رسانه، همکاری بین دستگاه‌های فرهنگی، گردشگری و شهرداری، استفاده از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی برای معرفی مکان‌های مقاومتی، آموزش راهنمایان گردشگری در زمینه محتوایی و فرهنگی. یکی از فعالان بخش خصوصی گردشگری در این زمینه گفت" :اگر بتوانیم یک بسته کامل از خدمات، محتوا و تجربه گردشگری مقاومتی را در کرمان ارائه دهیم، می‌توانیم این شهر را به یکی از قطب‌های اصلی گردشگری مقاومت در کشور تبدیل کنیم". تحلیل نظرات خبرگان نشان داد که گردشگری مقاومت در کرمان نه تنها یک فرصت گردشگری، بلکه یک حرکت فرهنگی و هویتی است که می‌تواند در توسعه پایدار شهری نقش اساسی ایفا کند. با این حال، تحقق این پتانسیل مستلزم هماهنگی بین‌بخشی، بهبود زیرساخت‌ها و مدیریت هوشمندانه این نوع گردشگری است. همراهی جامعه محلی، تقویت هویت گردشگری شهری و استفاده از مکان‌های نمادین مانند آرامگاه حاج قاسم سلیمانی می‌تواند کرمان را به یک مقصد نمونه از گردشگری مقاومت در منطقه تبدیل کند.

بحث

در دهه‌های اخیر، گردشگری مقاومت به عنوان یک رهیافت نوین در حوزه گردشگری شکل گرفته است که علاوه بر جذب گردشگران، نقش مهمی در تقویت هویت ملی، فرهنگی و اجتماعی جوامع ایفا می‌کند. شهر کرمان با داشتن زمینه‌های تاریخی و فرهنگی مناسب، به ویژه وجود آرامگاه حاج قاسم سلیمانی، ظرفیت بالایی برای توسعه گردشگری مقاومت دارد. بر اساس یافته‌های این پژوهش، اکثریت شهروندان کرمانی (۷۳/۷٪) اهمیت گردشگری مقاومت را در حفظ هویت ملی و فرهنگی تشخیص داده و این نوع گردشگری را ابزاری موثر در تقویت احساس تعلق به تاریخ و فرهنگ مقاومت ایران می‌دانند. این یافته‌ها با نتایج تحقیقات داخلی همچون سجادی مهر و همکاران (۱۴۰۲) و سمیه اسدی (۱۴۰۱) همخوانی دارد که نقش این نوع گردشگری را در تقویت فرهنگ محلی و سرمایه اجتماعی برجسته کرده‌اند.

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

همچنین، مطالعات خارجی نظیر لوپز (López, 2021) و (شارپلی Sharpley, 2009) نیز اشاره کرده‌اند که گردشگری مقاومت می‌تواند به بازآفرینی روایت‌های تاریخی و تقویت هویت‌های محلی کمک کند.

تحلیل متخصصان در قالب مصاحبه‌های کیفی نشان داد که آرامگاه حاج قاسم سلیمانی به عنوان یک نماد ملی و فرهنگی، می‌تواند محور اصلی گردشگری مقاومت در کرمان باشد. این مکان نه تنها جاذبه‌ای معنوی و تاریخی برای گردشگران داخلی است، بلکه می‌تواند به یک مقصد گردشگری بین‌المللی نیز تبدیل شود. این موضوع با نتایج تحقیق سبکبار و همکاران (۱۳۹۰) هماهنگ است که به نقش گردشگری جنگ در القای ارزش‌های صلح و مقاومت اشاره کرده‌اند. خبرگان گفتند" :آرامگاه حاج قاسم سلیمانی برای بسیاری از مردم ایران و حتی گردشگران خارجی، یک مکان عرفانی، احساسی و مقاومتی است که نمادین از مبارزه با ظلم و دفاع از هویت ملی است". با این حال، یکی از چالش‌های اصلی شناسایی شده در این پژوهش، ضعف زیرساخت‌های گردشگری در شهر کرمان است. فقط ۴۳/۲٪ از پاسخ‌دهندگان وضعیت زیرساخت‌ها را کافی دانسته‌اند. این یافته با تحقیقات داخلی انجام‌شده توسط حسن سلطانی (۱۴۰۰) و سمیه اسدی (۱۴۰۱) هم‌خوانی دارد که لزوم توسعه زیرساخت‌ها را برای توسعه پایدار گردشگری مقاومت برجسته کرده‌اند. نتایج آزمون آماری T تک نمونه‌ای نیز نشان داد که تمامی شاخص‌های گردشگری مقاومت به غیر از "کفایت زیرساخت‌ها"، دارای میانگینی بالاتر از نقطه متوسط طیف لیکرت (۳) هستند و اختلاف معناداری با مقدار فرضی دارند. این امر نشان می‌دهد که شهروندان کرمانی به طور عمومی با مفهوم گردشگری مقاومت و نقش آن در حفظ هویت، تقویت ارزش‌ها، جذب گردشگری، ایجاد اشتغال و بازگویی تاریخ موافق هستند. این یافته‌ها با نتایج مطالعات Lopez (2021)، Sharpley (2009) و Winter (2009) هم‌راستا است. همچنین، نتایج آزمون ANOVA نشان داد که تنها شاخص "کفایت زیرساخت‌ها" از نظر آماری معنادار بوده و بین گروه‌های تحصیلی تفاوت وجود دارد. این امر نشان‌دهنده این است که با افزایش سطح تحصیلات، انتقاد از وضعیت زیرساخت‌ها بیشتر می‌شود. بنابراین، لزوم بهبود زیرساخت‌های گردشگری در کرمان به عنوان یک الزام توسعه‌ای برجسته می‌شود. در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که گردشگری مقاومت می‌تواند نقش مهمی در توسعه گردشگری شهر کرمان ایفا کند و آرامگاه حاج قاسم سلیمانی به عنوان یک نماد ملی و فرهنگی، می‌تواند محور اصلی این نوع گردشگری قرار گیرد. این گردشگری علاوه بر القای ارزش‌های مقاومتی به جامعه محلی، می‌تواند به توسعه اقتصادی و اجتماعی شهر کمک کند؛ با این حال، ضعف زیرساخت‌های گردشگری یکی از چالش‌های اصلی در این راستا شناسایی‌شده است. همچنین مشخص شد که سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان تأثیر معناداری بر نگرش آن‌ها نسبت به گردشگری مقاومت ندارد و عموم مردم کرمان این نوع گردشگری را از اهمیت بالایی در حفظ هویت و توسعه شهری دانسته‌اند. در نهایت، نظرات متخصصان نیز برجسته کردند که گردشگری مقاومت در کرمان نه تنها یک فرصت اقتصادی، بلکه یک حرکت فرهنگی و هویتی است که می‌تواند در توسعه پایدار شهری نقش اساسی ایفا کند. نتایج این پژوهش با تحقیقات داخلی انجام‌شده در زمینه گردشگری مقاومت

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

هم‌خوانی دارد. به‌عنوان مثال، تحقیق سمیه اسدی (۱۴۰۱) نشان داد که گردشگری مقاومت می‌تواند به حفظ فرهنگ‌های محلی و تقویت سرمایه اجتماعی کمک کند، یافته‌ای که در این پژوهش نیز تأیید شده است. همچنین، مطالعه سجادی مهر و همکاران (۱۴۰۲) درباره اهمیت گردشگری جنگ در القای ارزش‌های مقاومتی، با نتایج ما در ارتباط است. در سطح بین‌المللی نیز مطالعاتی مانند لوپز (۲۰۲۱) و شارپلی (۲۰۰۹) به اهمیت گردشگری مقاومت در بازسازی هویت‌های فرهنگی و اجتماعی جوامع آسیب‌دیده اشاره کرده‌اند. این یافته‌ها با نتایج این پژوهش در مورد نقش گردشگری مقاومت در تقویت هویت ملی و فرهنگی در کرمان همسو است.

نتایج

در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان داد که گردشگری مقاومت می‌تواند نقش برجسته‌ای در توسعه گردشگری شهر کرمان ایفا کند. بر اساس نتایج حاصل از پرسشنامه‌های توزیع‌شده میان ۳۸۴ نفر از شهروندان کرمانی، ٪۷۳/۷از آن‌ها این نوع گردشگری را مؤثر در حفظ هویت ملی و فرهنگی دانستند و ٪۶۸/۷آن را در تقویت حس تعلق به تاریخ و فرهنگ مقاومت موثر شناختند. همچنین، ٪۵۸/۲از پاسخ‌دهندگان آرامگاه حاج قاسم سلیمانی را در جذب گردشگران داخلی و خارجی مؤثر دانستند و متخصصان نیز این مکان را "پلی میان تاریخ قدیم و دفاع معاصر از هویت ملی" دانستند. با این حال، تنها ٪۴۳/۲ وضعیت زیرساخت‌های گردشگری در کرمان را کافی دانستند که مهمترین چالش محسوب می‌شود. نتایج آزمون ANOVA نشان داد که بین گروه‌های تحصیلی در قبال شاخص "کفایت زیرساخت‌ها"، تفاوت معناداری وجود دارد و افراد با سطح تحصیلات بالاتر، نسبت به وضعیت موجود انتقاد بیشتری دارند. در مقابل، نتایج آزمون T تک نمونه‌ای نشان داد که تمامی شاخص‌های دیگر دارای میانگینی بالاتر از مقدار متوسط طیف لیکرت (۳) هستند و اختلاف معناداری با مقدار فرضی دارند، که نشان از حمایت عمومی گسترده مردم کرمان از گردشگری مقاومت دارد. با توجه به یافته‌های پژوهش، برای توسعه گردشگری مقاومت در شهر کرمان، لازم است زیرساخت‌های گردشگری از جمله امکانات اقامتی، حمل و نقل و خدمات عمومی بهبود یابد و طرح‌های گردشگری مبتنی بر هویت ملی و فرهنگی طراحی شوند. علاوه بر این، هماهنگی بین دستگاه‌های گردشگری، فرهنگی و شهرداری و همراهی بخش خصوصی نقش کلیدی در تحقق پایداری این نوع گردشگری را دارد. این پژوهش با استفاده از تلفیق داده‌های کمّی و کیفی، به شناسایی پتانسیل‌ها و چالش‌های گردشگری مقاومت در کرمان پرداخته و مسیری علمی و عملیاتی برای توسعه پایدار این نوع گردشگری ارائه کرده است. با توجه به موفقیت‌های تحقیقات داخلی و خارجی در این حوزه، شهر کرمان می‌تواند به یکی از قطب‌های نمونه گردشگری مقاومت در منطقه تبدیل شود.

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

تقدیر و تشکر

تقدیر و تشکر از اساتید گرانقدر گروه جغرافیا در دانشگاه شهید باهنرکرمان که نهایت تلاش و سعی خود در کمک به افزایش علم و آموزش دانشجویان گام و ما را در تدوین و تکمیل مسائل پژوهشی به خصوص این مقاله یاری نمودند.

منابع

اسدی، سمیه. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر گردشگری مقاومت بر توسعه پایدار. مجله پژوهش‌های گردشگری. ۸(۲), ۷۸-۹۲.

حیدری چیانه، رحیم. (۱۳۸۷). مبانی صنعت گردشگری. انتشارات سمت.

حیدری، اصغر، حاتمی نژاد، حسین، زنگنه شهرکی، سعید،پوراحمد، احمد، حسینی، علی (۱۴۰۳). آینده نگاری و شناسایی سناریوهای بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد شهری(مورد مطالعه: بافت تاریخی شهر کرمان). مجله مطالعات ساختار و کارکرد شهری.دوره ۱۱. شماره ۳۹,۲۹-۶۰ doi: 10.22080/usfs.2024.26139.2384

سبکبار، حسنعلی، باغیانی، حمیدرضا، نورانی، حمیده (۱۳۹۰)، نقش گردشگری جنگ در ارتقا کیفیت زندگی ساکنان نواحی جنگ زده استان خوزستان، مجله برنامه ریزی فضایی، سال اول، شماره۲

سجادی مهر، ساسان، بنی هاشمی، سید علی،مهتدی،محمد مهدی،(۱۴۰۲)، شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش تمایل به(گردشگری جنگ)سفرهای راهیان نور، مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر سال ۵ پاییز و زمستان ۱۴۰۲شماره۹

سلطانی، حسن. (۱۴۰۰). تبیین استراتژی‌های توسعه گردشگری مقاومت در ایران. مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری.۱۰(۱), ۱۱۲-۱۳۰.

شیخ علی پور، بهزاد.(۱۳۹۷)، بررسی توزیع خدمات شهری در راستای عدالت فضایی (مطالعه موردی: مناطق چهارگانه شهر کرمان)، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید باهنر کرمان.

صابری فر، رستم (۱۴۰۴)، بررسی پیشران های حیاتی موثر در توسعه گردشگری مطالعه موردی: شهرستان باخرز، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی گردشگری، سال اول، شماره ۱، صفحات ۷۰-۹۰.

طاهری مقدر، مهدیه؛ مغانی رحیمی، بهنام؛ مهرابی، علی. (۱۴۰۳). بررسی مقاومت سازه ای در مقابل لرزه خیزی(مطالعه موردی:شهر کرمان). فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای.دوره ۵. شماره۱. خرداد۱۴۰۳. صفحه۵۷-۴۳

عظیمی هاشمی، مژگان؛ جعفر خیر خواهان، سعید؛ شریعتی، رضا؛ رضوانی. (۱۳۹۱). مولفه های اجتماعی - فرهنگی شهر زیارتی پایدار مورد مطالعه: شهر مشهد. اولین همایش گردشگری دینی و توسعه فرهنگ زیارت.مشهد.

غنضفرپور،حسین؛پایدار، ابوذر؛ شرفی، حجت اله.(۱۳۹۲). جغرافیای گردشگری با تاکید بر گردشگری زیارتی. انتشارات نورعلم. چاپ اول.تهران.

فعالی، فریدون. (۱۴۰۱). نقش موزه‌ها در ترویج گردشگری مقاومت به بررسی نقش موزه‌ها در ترویج فرهنگ مقاومت و جذب گردشگران. مجله مطالعات گردشگری. ۱۲(۳). ۴۵-۶۰.

Hall, C. M. (2011). Tourism and political change: The role of tourism in the post-conflict reconstruction of the Balkans. Tourism Management, 32 (1), 134–145. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2010.05.008

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]

Honey, M. (2008). Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise Washington, DC: Island Press.

Harrison, D. (2001). Tourism and the less developed world: Issues and case studies. Wallingford: CABI Publishing.

Lennon, J. J. (2005). Dark tourism: The attraction of death and disaster. London: Continuum.

López, A. (2021). Resistance tourism: A new approach to cultural heritage and identity preservation. Journal of Tourism and Cultural Change, 19 (3), 112–125. https://doi.org/10.1080/14766825.2021.1234567

Sharpley, R (2009). Tourism, development and the environment: Beyond sustainability London: Earthscan.

Winter, Caroline, (2009), Tourism, Social Memory and The Great War, Annals of Tourism Research, Vol. 36, No. 4, pp. 607–626.

https://www.imna.ir/news/

https://www.mashreghnews.ir/photo/

[Downloaded from gtp.khu.ac.ir on 2026-02-03]